

форм діяльності, специфіки поведінки, культурних норм тощо. Філософський напрям психолінгвістики представлено дослідженнями проблем взаємовідношення мови й мислення, мови й свідомості, знаковості мислення, ментальності репрезентації знань: форми зберігання та організації. Соціальний напрямок – соціопсихолінгвістика досліджує мову як соціальне явище, передбачає розгляд питань міжособистісної й масової комунікації. Лінгвістичний напрямок охоплює фоносемантичні дослідження, вивчення лексики людини й логіки мислення, герменевтику (мистецтво пояснення та розуміння текстів).

Отже, психолінгвістика – це дисципліна, яка поєднує в собі психологію і лінгвістику та вивчає взаємовідношення мови, свідомості та мислення.

Література

1. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Психолінгвістична діагностика. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 188 с.
2. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. М. : Смысл, 2005. 288 с.

Попенко А. С.
здобувач вищої освіти III курсу
Науковий керівник – Козубай І. В.,
старший викладач
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

На сьогоднішній день права і свободи людини є невід'ємною характеристикою політики держави. Найвищою соціальною цінністю на конституційному рівні було проголошено людину, її права і свободи. На державу неодмінно покладається обов'язок визнання, утвердження та забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, а також створення всіх необхідних умов для того, щоб людина мала змогу користуватися цими правами в повному їх обсязі без жодних обмежень.

З плином часу питання правового статусу журналіста стає ще актуальнішим. На нашу думку, це пояснюється важливістю ролі засобів масової інформації для всього суспільства. Діяльність ЗМІ в цілому і журналістів конкретно виступає певним регулятором між громадянами і державними, політичними та соціальними інститутами. Проте, для того, щоб діяльність журналіста не суперечила інтересам суспільства і не порушувала права та свободи громадян в країні, необхідно забезпечити її ефективне правове регулювання.

Над даною тематикою працював цілий ряд вчених, серед яких варто виділити О. Бухтатого, Л. Губерського, В. Іванов, О. Копиленка,

М. Костицького, В. Кравченка, В. Лозового, Є. Макаренка, О. Маліса, А. Марущака, В. Набруска, В. Недбая, Б. Потятиника, Г. Почепцова, В. Різуна, М. Свіріна, Є. Тихомирова, С. Чукута та інші.

Згідно з чинним законодавством, журналіст має право на:

- отримання доступної та відкритої інформації;
- відвідування державних органів влади, органи місцевого і регіонального самоврядування, а також підприємства, установи і організації та бути прийнятим їх посадовими особами;
- відкрите здійснення запису, в тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом;
- вільний доступ до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів;
- безкоштовне задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів;
- звернення до спеціалістів при перевірці одержаних інформаційних матеріалів.

Існують певні міжнародно-правові акти, які регулюють доступ журналістів до інформації, серед яких такі, як: Загальна декларація ООН прав людини; Конвенцію про захист прав і основних свобод людини; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Європейська конвенція з прав людини; Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства; Страсбурзька Конвенцію про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру; Орхуська Конвенцію про доступ до інформації, громадську участь в ухваленні рішень чи доступі до правосуддя у справах довкілля тощо [2, с. 80].

Україна також не є винятком і має нормативно-правові акти, що регулюють дану діяльність. Закон України «Про доступ до публічної інформації» надає можливість кожному, хто має намір, отримати інформацію, яка є або має бути в розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування. Порядок доступу до публічної інформації, який, звичайно, передбачений українським законодавством, достатньо чіткий, хоча в процесі імплементації зустрічаються непоодинокі ситуації нерозуміння вимог закону з боку державних службовців.

Вкрай важливим для журналіста є отримання інформації швидко та у зручному форматі, адже для написання одного журналістського матеріалу може знадобитися детальний аналіз великого об'єму інформації. Тому бажаною для журналіста є можливість направляти запити та отримувати інформацію електронною поштою. Така практика вже є досить поширеною, хоча може викликати ряд запитань. Наприклад, чи зобов'язаний розпорядник публічної інформації задовольняти прохання журналіста про направлення йому сканованих копій.

Якщо у передбачений законом термін розпорядник відповість, що має такий документ в наявності, проте з причини відсутності технічної можливості не може відправити його запитувачеві у зручному для нього форматі та одночасно запропонує запитувачу надати цю інформацію у вигляді, який не вимагає додаткових витрат з боку розпорядника, наприклад:

надіслати ксерокопію на поштову адресу або запропонувати запитувачу ознайомитися із документом у спеціальному місці.

У період виборчого процесу журналісти користуються всією повнотою професійних прав, передбачених чинним законодавством та міжнародними стандартами для засобів масової інформації та журналістів. Однак, при цьому слід мати на увазі, що Законом України «Про вибори народних депутатів» встановлені певні обмеження, які стосуються не прав журналістів, а, радше, правил оприлюднення інформації. Встановлені обмеження не повинні перешкоджати журналістам виконувати свою місію «вартового демократії» та забезпечувати громадян інформацією про виборчий процес та кандидатів.

Одним з фундаментальних прав людини, закріпленого, насамперед у ст. 10 Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і ст. 34 Конституції України є право на свободу висловлювань, поширення інформації та ідей, вільне вираження поглядів і переконань разом із правом на інформацію. Стаття 34 Конституції України складається з трьох частин, в яких гарантується свобода думки і слова, вільне вираження поглядів і переконань, право на вільне отримання і поширення інформації, та встановлюється вичерпний перелік обмежень зазначених вище прав.

Права та гарантії діяльності засобів масової інформації, встановлені статтею 25, є спільними для всіх журналістів та ЗМІ й полягають у наступному:

- 1) Журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом.
- 2) Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством.
- 3) Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.
- 4) Після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масового безладдя, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом.
- 5) Журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).
- 6) Журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням [2, с. 81].

Вказані права журналіста поширюються на закордонних журналістів, працівників закордонних засобів масової інформації, які працюють в Україні. Проведення фото- та відеознімання регулюється Цивільним кодексом України. Так, стаття 307 ЦКУ передбачає, що фізична особа може бути знята

на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою. При цьому законодавець чітко зазначає, що коли зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру згода особи на знімання її на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку припускається. Це означає, що у випадку проведення заходів публічного характеру, питати згоди особи на проведення зйомок не потрібно, особа усвідомлює, що вона знаходиться у громадському місці.

Отже, варто зазначити, що чинне законодавство передбачає норми, які визначають та захищають права журналістів. На нашу думку, проблема доступу журналістів до інформації безпосередньо пов'язана з проблемою становлення демократії. Для забезпечення доступу журналістів до суспільно важливої інформації необхідно:

по-перше, вдосконалити законодавство, спрямованого на відкритість інститутів суспільства;

по-друге, створення механізмів громадянського і корпоративного контролю за забезпеченням доступу громадян до суспільно важливої інформації;

по-третє, створення прецедентів і узагальнення судової практики по випадках неправомірної відмови в наданні інформації.

І разом з тим, тенденція у бік відкритості суспільства не може бути односторонньою. Журналістська спільнота повинна сприяти встановленню професійних стандартів роботи з інформацією, що забезпечували б: 1) суворе дотримання чинного законодавства та неприпустимість використання, і поширення інформації, доступ до якої законодавчо обмежений; 2) дотримання етичних норм при зборі, обробці та розповсюдженні персональної інформації; 3) корпоративність в відстоюванні законних прав на доступ до суспільно значимої інформації; 4) участь журналістів у вдосконаленні законодавства в частині доступу громадян до інформації.

Література

1. Виртос І., Шендеровський К. Права людини та мас-медіа в Україні: Збірник конспектів лекцій. Київ: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 260 с.
2. Скрильник О. О. Права журналістів у сфері доступу до інформації: правова регламентація та проблеми реалізації. *Журнал східноєвропейського права*. № 22. Полтава, 2015. С. 79-86.